[7] Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку набуття прав на землю» від 5 листопада 2009 р. № 1702-VI / Голос України від 10.12.2009. – № 234.

Резюме

У статті обґрунтовується позиція про створення в Україні єдиного органу Державної земельної погоджувальної служби, пропонується прийняття нормативно-правових актів для забезпечення її діяльності, визначаються основні функції і повноваження нового органу.

Ключові слова: Державна земельна погоджувальна служба, погодження, процедура, Європейський Союз.

Резюме

В статье обосновывается позиция про создание в Украине единого органа Государственной земельной службы по согласованиям, предлагается принятие нормативно-правовых актов для обеспечения её деятельности, определяются основные функции и полномочия нового органа.

Ключевые слова: Государственная земельная служба по согласованиям, согласование, процедура, Европейский Союз.

Summary

The article substantiates a position of establishment of State land management agency, suggests adoption of normative-legal acts meant for its functioning, stipulates the basic functions and authorities of the new body of power.

Key words: State Land Approval Service, approval, procedure, European Union.

Отримано 17.11.2009

Т. М. ЧУРИЛОВА

Тетяна Миколаївна Чурилова, *здобувач Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

У комплексі наукових і соціально вагомих проблем, які стоять перед Україною, найактуальнішим завданням є пошук шляхів до правової, економічної і духовної стабільності країни. Одним з найбільш важливих чинників у цьому процесі є кооперація, яка у всі історичні періоди розвитку суспільства об'єднувала соціально активних громадян.

Системна криза, яка охопила всі сфери життєдіяльності країни, безумовно, в першу чергу, торкнулася сільського господарства. Стагнація аграрного сектору, зростання імпорту продовольства представляє реальну загрозу національній безпеці України, у зв'язку з чим формування оптимальних механізмів організації сільськогосподарського виробництва і забезпечення зайнятості сільського населення є пріоритетним завданням державної економічної і соціальної політики.

Найбільш прийнятною формою організації сільськогосподарського виробництва, такою, що враховує особливості історичного розвитку країни, відповідає інтересам держави і суспільства в економічній і соціальній сфері, є сільськогосподарська кооперація.

Але ж кооперація не виникає сама по собі. Світовий і вітчизняний досвід свідчить: імпульс щодо становлення кооперативної системи може дати лише просвітницька та

© Т. М. Чурилова, 2010

організаторська діяльність, за умови впливу на цей процес державної політики, яка має великий арсенал засобів правового, економічного та адміністративного регулювання.

Для розвитку сільськогосподарської кооперації необхідно щонайменше три умови: 1) розробка, відповідно до сучасних умов, наукової теорії кооперації; 2) застосування, адекватного цій теорії кооперативного законодавства; 3) державна економічна підтримка сільськогосподарської кооперації, перш за все обслуговуючої.

Стан, який склався на сьогодні у сфері правового регулювання сільськогосподарської кооперації в Україні, за відсутності чіткої державної кооперативної політики, можна охарактеризувати як несприятливий для становлення кооперативного сектору.

Так, визначальною правовою основою розвитку сільськогосподарської кооперації є статті Конституції України, норми якої, згідно ст. 8, є нормами прямої дії і можуть виступати безпосередньою правовою підставою для виникнення, зміни чи припинення суспільних відносин. Тим не менше, на жаль, Конституція не містить конкретних норм, які б безпосередньо стосувалися кооперативних відносин. Слід зазначити, що Конституції багатьох країн світу прямо передбачають положення, згідно яких кооперація визнається пріоритетним напрямком розвитку суспільних економічних відносин. Наприклад, у Конституції Іспанії від 27 грудня 1978 р. зазначено, що кооперативи є найважливішою організаційно-правовою формою підприємницької діяльності землеробів, а ст. 129.2 проголошує, що «публічна влада активно розвиває різні форми участі в підприємницькій діяльності і сприяє розвитку кооперативних об'єднань за допомогою видання відповідних законів»[1].

Що ж до цивільного законодавства України, то воно має значення для кооперації, у тому числі сільськогосподарської, постільки, поскільки визначає правосуб'єктність кооперативу як юридичної особи.

Віднесення виробничих кооперативів до підприємницьких структур, а споживчих і обслуговуючих – до непідприємницьких, свідчить про ігнорування Цивільним кодексом України (далі – ЦК) суті та специфіки кооперативної дяіяльності. Такий підхід не відповідає Декларації про кооперативну ідентичність, прийнятій XXXI Конгресом Міжнародного кооперативного альянсу (членом якого є і Україна) у 1995 р. в м. Манчестері. Згідно даної Декларації кооператив незалежно від виду і форми – одне характерне соціальне явище[2].

У ЦК кооперативи розглядаються як різновиди товариств, які є однією з організаційно-правових форм юридичних осіб. Якщо звернутися до Енциклопедичного словника, то товариство визначається як сукупність форм спільної діяльності людей, які історично склалися, де сукупність – це множинність елементів, яким притаманні деякі спільні властивості, суттєві для їх характеристики[3]. У такому сенсі будь-який кооператив дійсно є товариством. Але, на наш погляд, кооперативи не слід відносити до підприємницьких або непідприємницьких товариств. Кооперативи займають самостійне місце, оскільки, органічно поєднуючи ознаки підприємницьких і непідприємницьких товариств, вони мають свої властиві кооперативу риси. Такі як мета створення – задоволення різноманітних потреб своїх членів, та розподіл результатів економічної діяльності. Щодо другої риси, то специфіка полягає в тому, що економічний результат розподіляються між членами в залежності від їх участі (трудової чи господарської), а не вкладеного капіталу. До речі, якщо це передбачено статутом кооперативу, на вкладений капітал також може нараховуватися частина прибутку, але вона обмежена на законодавчому рівні 20 відсотками. У зв'язку з цим поділ кооперативів в українському законодавстві на виробничі (підприємницькі) і споживчі та обслуговуючі (непідприємницькі) не відповідає інтересам єдиного правового забезпечення кооперативних відносин.

Основна мета будь-якого кооперативу з часу їх появи в XIX столітті і до наших днів полягала і полягає в задоволенні матеріальних і інших потреб їх членів. Досягатися дана мета може шляхом здійснення підприємницької діяльності та розподілу її результатів між учасниками кооперації в залежності від економічної участі.

Підкреслимо, що кооперативна підприємницька діяльність характеризується значною специфікою, що й зумовлює її спеціальне правове регулювання. Полягає вона в тому, що підприємницька діяльність у кооперативі, здійснюється для задоволення різно-

манітних потреб своїх членів. Задовольнити ж економічні, соціальні, та й будь-які інші потреби можливо лише за рахунок прибутку. Тобто отримання прибутку – лише засіб досягнення основної мети – кооперативної. Така особливість і визначає внутрішню структуру, характер управління і праці; розподіл доходів та інші особливості кооперативної форми діяльності.

Викладене дає можливість підсумувати, що, по-перше, згідно із Декларацією про кооперативну ідентичність, і виробничі, і обслуговуючі кооперативи мають єдину сутність, спільну мету, яка в усі історичні періоди полягала і полягає в задоволенні матеріальних та інших потреб своїх членів. По-друге, досягається зазначена мета шляхом здійснення підприємницької діяльності. По-третє, обслуговуючі і виробничі кооперативи, у процесі своєї діяльності, виконують насамперед соціальну роль, тобто звільняють державу від виконання зазначених функцій. Тому, вони мають отримати від держави всю сукупність необхідних пільг. Як зазначив відомий канадський кооперативний діяч А. Лейдлоу у доповіді «Кооперативи в 2000 році» на 27-му конгресі Міжнародного кооперативного альянсу, «керівники та ідеологи кооперативного руху протягом багатьох поколінь підкреслювали, що кооперативи відрізняються від звичайних корпорацій та капіталістичних підприємств своєю подвійною метою: кооперативи є не тільки господарськими організаціями, а й організаціями з певною соціально-економічною метою. Ця позиція соціально-економічного спрямування і є однією з вершин кооперативної філософії»[4].

Таким чином, пропонуємо закріпити у ЦК України таку організаційно-правову форму як кооператив; навести узагальнююче поняття кооперативу, яке відповідає Декларації про кооперативну ідентичність, встановити суттєві ознаки такої форми і найзагальніші положення, які регламентують правовий статус кооперативів різних типів, з відсиланнями до спеціальних законів для детального регулювання.

Слід особливо зупинитися на специфіці застосування антимонопольного і податкового законодавства до сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (далі – СГОК).

Кооперативи, об'єднання кооперативів у прцесі здійснення своєї діяльності можуть спричинити виникнення монополізму, запобігання якому є метою антимонопольного законодавства. Але враховуючи соціально-економічне значення кооперації у сільському господарстві, її однозначно позитивну роль у підтримці національного товаровиробника, а також важливість кооперативів у розвитку сільської громади, законодавці і уряди багатьох країн дифіринційовано трактують положення антимонопольних законів стосовно кооперативів сільськогосподарських товаровиробників, ніж це вони роблять по відношенню до інших суб'єктів підприємницької діяльності. До того ж відомо, що обслуговуючі кооперативи є засобом протистояння товаровиробників високомонополізованим підприємствам першої і третьої сфер АПК. Зрозуміло, що сьогодні Україна не має такої розгалуженої системи сільськогосподарської кооперації. Але, як цілком справедливо зазначив В. В. Зиновчук: «Йдучи шляхом ринкових перетворень, наша країна рано чи пізно постане перед необхідністю застосування антимонопольного законодавства до зростаючої кількості структурованих об'єднань сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі кооперативних. Важливо раніше дізнатися про можливість виникнення такої проблеми, ніж стикнутися віч-на-віч з необхідністю її розв'язання»[5].

Крім того, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив має специфіку внутрішнього руху продукції, що обумовлює особливий порядок оподаткування прибутку кооперативів. На жаль, такий порядок не врегульований податковим законодавством, але саме до нього відсилає ст. 33 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію»[6] вказуючи, що оподаткування кооперативу (об'єднання) здійснюється відповідно до податкового законодавства.

Фактично, справа розвитку кооперації залежить від того, розуміють відповідні інстанції суть кооперативної форми чи ні. Так, у своєму листі від 12 березня 2004 р. № 1898/6/15-1316[7] Державна податкова адміністрація України зазначає, що відповідно до ст. 1 Закону України від 17 липня 1997 р. «Про сільськогосподарську кооперацію» сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи створюються для надання послуг переважно членам кооперативу та іншим особам з метою провадження їх сільськогосподарської діяльності.

Крім того, ст. 21 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» встановлено, що для здійснення господарської та іншої діяльності кооператив за рахунок власного майна формує відповідні майнові фонди. Майно кооперативу відповідно до його статуту поділяється на пайовий і неподільний фонди. Тобто для проведення господарської та іншої діяльності кооператив, зокрема, створює пайовий фонд.

Далі зазначається у листі, що згідно з пунктом 7.11 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»[8] до неприбуткових установ і організацій може бути віднесено установи і організації, перелічені в підпункті 7.11.1 пункту 7.11 Закону, за умови дотримання ними вимог, встановлених цим пунктом. Так, пп. 7.11.11 п. 7.11 ст. 7 Закону передбачено, що у разі ліквідації неприбуткової організації її активи повинні бути передані іншій неприбутковій організації відповідного виду або зараховані до доходу бюджету. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» таких вимог не містить і передбачає, що згідно п. 4 ст. 38 Закону, майно кооперативу, яке залишилося після розрахунків з бюджетом, банками та іншими кредиторами, розподіляється між членами кооперативу пропорційно вартості їх паю. Враховуючи викладене вище, ДПА України вважає, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи не можуть бути включені до Реєстру неприбуткових установ і організацій та, відповідно, скористатися податковими пільгами, передбаченими пунктом 7.11 Закону «Про оподаткування прибутку підприємств».

Погодитися з такою аргументацією неможливо, тому що, по-перше, пайовий фонд формується за рахунок пайових внесків (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу. Пай є власністю члена кооперативу. Тому, цілком логічним є те, що пай повертається члену кооперативу у разі припинення членства, або ліквідації кооперативу. По-друге: неподільний фонд створюється в обов'язковому порядку і формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу. Пайові внески членів кооперативу до цього фонду не включаються. Також, згідно ч. 7 ст. 29 Закону України «Про кооперацію» в разі ліквідації кооперативу майно неподільного фонду не підлягає поділу між його членами і передається за рішенням ліквідаційної комісії іншій кооперативній організації (кооперативним організаціям).

Таким чином, порядок ліквідації сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, визначений п. 4 ст. 38 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» не входить у суперечність з вимогами п. 7.11.11 ст. 7 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» щодо подальшої долі майна кооперативу, який ліквідується, а також повною мірою відповідає особливостям правового статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, як неприбуткової організації.

Відсутність в чинному українському законодавстві положень, які б чітко визначали неприбутковий статус СГОК, порядок оподаткування робить кооперативну діяльність невигідною. Проте, на наш погляд, зазначені норми мають бути основоположними принципами державної ефективної політики та встановлені на законодавчому рівні. Тільки за таких умов відкриється дійсний простір для подальшого розвитку кооперативного руху в сільському господарстві і всій системі АПК.

---

[1] *Чернов К. В.* Организация и деятельность сельскохозяйственных кооперативов Испании: правовые проблемы: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06. – Москва, 2006. – С. 79.

[2] Материалы XXXI Конгресса МКА (1995). М.: Центросоюз, 1996. – С. 7.

[3] Енциклопедичний словник. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.onlinedics.ru/slovar/bes/o/obschestvo.html

[4] Материалы XXXI Конгресса МКА (1995). М.: Центросоюз, 1996. – С. 29.

[5] *Зіновчук В. В.* Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. – Друге видання, доповнене і перероблене. – К.: Логос, 2001. – 380 с.

[6] Верховна Рада України; Закон від 17.07.1997 № 469/97-ВР Про сільськогосподарську кооперацію – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ main. cgi.- Заголовок з екрану.

[7] Про можливість визначення статусу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як прибуткових організацій: лист № 1898/6/15-1316 від 12 березня 2004 р. [Електронний ресурс] / Державна податкова адміністрація // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт. – [2004?]. – Режим доступу: http://portal.rada.gov.ua/

[8] Про оподаткування прибутку підприємств : Закону України в редакції від 22 травня 1997 року / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 27. – Ст. 181.

Резюме

Метою цієї публікації є аналіз окремих аспектів правового забезпечення розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, специфіки правового регулювання відносин, що виникають у зв'язку із діяльністю сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, кооперативна підприємницька діяльність, антимонопольне законодавство, податкове законодавство.

Резюме

Целью этой публикации является анализ отдельных аспектов правового обеспечения развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов, специфики правовового регулирования отношений, возникающих в процессе деятельности сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов.

Ключевые слова: сельскохозяйственная кооперация, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, кооперативная предпринимательская деятельность, антимонопольное законодательство, налоговое законодательство.

Summary

The purpose of this publication is to analyze certain aspects of the legal provision of agricultural service cooperatives, the specifics of legal regulation of relations arising from the activities of agricultural service cooperatives.

Key words: Agricultural co-operation, agricultural attendant cooperative store, co-operative entrepreneurial activity, antitrust legislation, tax legislation.

Отримано 29.10.2009

О. В. БАТЮК

Олег Володимирович Батюк, *кандидат юридичних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки*

РОЗВИТОК СУДОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми статті є очевидною, оскільки історичне дослідження будь-якої галузі науки і техніки має особливе значення, бо складає цілу систему життєво важливих прецедентів і є емпіричною основою як для створення загальної теорії науки, так і для узагальнення певних практичних рекомендацій. Значну роль у судовому розслідуванні відіграють документи, які широко використовуються для різноманітних цілей в багатьох галузях людської життєдіяльності і здатні відбивати широкий спектр інформації відносно осіб, предметів, процесів, явищ і подій, що підлягають дослідженню у судовому порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, дозволяє виділити ряд науковців, які висвітлювали у своїх працях наукові засади криміналістичного дослідження документів. Серед українських вчених-криміналістів необхідно виділити А. В. Іщенка, Н. І. Клименка, В. П. Колмакова, В. К. Лисиченка, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, С. І. Тихенка, І. Я. Фрідмана, В. Ю. Шепітька, також доцільно виділити і російських криміналістів, а саме Р. С. Бєлкіна, А. І. Вінберга, О. О. Ейсмана, Ю. Г. Корухова, Д. Я. Мирського, О. Р. Росинську, М. В. Терзієва, О. Р. Шляхова, М. П. Яблокова.

Метою даної статті є проведення комплексного аналізу історичних джерел та наукових поглядів вчених криміналістів щодо розвитку та використання судово-технічної експертизи документів. Вироблення на цій основі власних бачень щодо вдосконалення механізму провадження судово-технічної експертизи документів (надалі СТЕД), з метою виконання завдань кримінального судочинства.

Необхідність створення періодизації і виділення етапів розвитку СТЕД пов'язана з її багатовіковою історією, потребою в систематизації даних різноманітних літературних і правових джерел. На нашу думку, історичний розвиток криміналістичних досліджень документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій, невід'ємно пов'язаний з періодами становлення і розвитку криміналістики, судової експертизи, СТЕД та судово криміналістично-технічної експертизи (надалі СКТЕ) тощо.

Історії виникнення і розвитку криміналістики, криміналістичної експертизи, експертних установ присвятило свої роботи багато криміналістів. Поряд з цим в основу їх періодизацій покладено певні важливі, на думку авторів, історичні факти. Наприклад, А. В. Іщенко розробив періодизацію криміналістики, яка ґрунтується на регулюванні нормами права можливості та процедури формування і використання криміналістичних знань у правоохоронній діяльності, і охоплює найважливіші криміналістичні події з найдавніших часів до нашого часу[1].

© О. В. Батюк, 2010